

XORIJIY OLIY O'QUV YURLARIDA PROFESSOR-O'QITUVCHILARNING FAOLIYATINI BAHOLASHDA JAHON TENDENSIYALARI

G.O.Ubaydullayeva

D.I Yarmetova

D.Sh.Jo'rayeva

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti, Tashkent
E-mail: ubaydullayevagulnora@mail.ru, saidovadilafruz1996@mail.ru,
dildorajurayeva2021@gmail.com

Xorijiy va mahalliy yetakchi oliy o'quv yurtlarining tajribasi shuni ko'rsatadiki, ularning muvaffaqiyati asosan sifat menejmenti tizimlarini yaratish orqali sifatni oshirishga bog'liq bo'lib, unda o'qituvchilar faoliyatining sifatini baholash tizimi kichik bir tizimdir. Universitetlar professor-o'qituvchilarining faoliyatini baholash va ta'lim tizimidagi hozirgi sharoitda o'qituvchilar faoliyatini baholash tizimlarini shakllantirish masalalari amaliyotchilar va olimlar uchun shubhasiz azaldan qiziqish kasb etgan. Chet ellik tadqiqotchilar bu muammolarni 1980-yillarning boshidan Yevropa davlatlari ta'lim sifatidan noroziligining eng yuqori darajaga ko'tarilgan paytdan boshlab, faol ravishda hal qilishga kirishdilar. O'sha davr o'zining o'quv rejalari va dasturlarini takomillashtirish, texnik vositalardan foydalanish va hokazolar orqali o'qitish sifatini oshirishga qaratilgan muvaffaqiyatsiz urinishlari bilan tavsiflanadi. Ta'lim sifatini belgilovchi asosiy omillarni aniqlash masalalari bo'yicha ilmiy muhokamalar natijasida asosiy omil - "inson", ya'ni ta'lim muassasasining boshqaruv va pedagogik kadrlari deb topildi. Professor-o'qituvchilar faoliyatining reyting asosida baholanishi bu ularning o'z faoliyatlarini takomillashtirishga undash vositasidir, bu esa iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlardagi ilmiy va pedagogik hamjamiyatning bu masalaga qiziqishini kuchaytirdi. Universitet o'qituvchilari faoliyatini reyting baholashning kontseptual yondashuvlari ishlab chiqilmoqda va kadrlar, ta'lim muassasalarini attestatsiyadan o'tkazishning meyoriy asoslari takomillashtirilmoqda. Bugungi kunda Yevropa va Amerika davlatlari ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash borasida muntazam ish olib bormoqdalar. Bu nafaqat oliy ta'lim sohasida sifatni ta'minlash xalqaro tarmog'ining muntazam umumiy konferensiyalari, balki oliy ta'lim uchun rasmiy sifat kafolati tizimini ishlab chiqadigan Yevropa oliy ta'lim markazining (SEPES) faoliyati bilan ham tasdiqlanmoqda. Xususan, u quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- mezonlarni, ko'rsatkichlarni va baholash standartlarini aniqlash;
- oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalari professor-o'qituvchilari kasbiy va shaxsiy yozishmalari mezoni bilan bir vaqtning o'zida ijtimoiy maqomini oshirish;
- mustaqil ekspertlarni mustaqil ekspertiza qilish va baholash uchun jarayonlarni ishlab chiqish.

Qo'shma Shtatlarda Yevropa Texnika va Texnologiyalar Akkreditatsiya Komissiyasi (ABET) - (Accreditation board for Engineering and Technology, Inc.) Yevropa Injining ta'limi Jamiyati (European Society for Engineering Education) o'qituvchilar mehnatining sifatini baholash uchun yaxshi rivojlangan tizim mavjudligini universitet reytingining eng muhim belgilaridan biri deb bilishadi. Oliy ma'lumotli ilmiy va pedagogik xodimlarning sifatini baholashning yanada ilg'or shakllari va usullarini izlash bizni metodologiya nazariyasi va baholashni tashkil qilish muammolari bo'yicha G'arbiy va Janubiy-Sharqiy Osiyo mamlakatlari tanqidiy mantiqiy tajribasidan foydalanishga undaydi. Chet elda professor-o'qituvchilarni baholashda kontseptual yondashuvlar Y.S. Alferov, D. Badarch, G.A. Bordovskiy, I.M. Kurdyumova, V.A. Matyuxina, A.A. Nesterova, LI Pisarev, T.A Tartagashvili, S.Yu.Trapitsyna ishlarida ushbu masala yoritib berilgan. Oliy o'quv yurtlarining professor-o'qituvchilarining faoliyatini baholash usullarida umumiy invariant yondashuvlarni aniqlash maqsadida, ushbu sohada jahon tajribasini taqqoslama-qiyosiy tahlil qilish, bu esa davlatning professor-o'qituvchilarning faoliyati samaradorligini baholash tizimini va ularning rivojlanish tendensiyalarini aniqlashga imkon beradi.

Professor-o'qituvchilarning ish faoliyatini baholash uchun yondashuvlar va tizimlarni tahlil qilishda baholashning umumiy tuzilmasiga asos bo'lgan quyidagi sxemaga rioya qilinadi:

- 1) baholashning maqsadi;
- 2) baholash mazmuni (asoslar, mezon va ko'rsatkichlar, protsedura baholash);
- 3) baholash ob'ektlari;
- 4) baholash usullari;
- 5) baholash natijalari (taqdim etish shakllari va usullari, qabul qilish yechimlar, axborotni saqlash).

AQShda o'qituvchi xodimlar faoliyatini baholash tizimi

Har qanday kontseptual sxemaning asosiy nuqtasi maqsadlarni aniqlashdir. J. Millman va L. Darling-Hammond o'qituvchilarni baholash uchun uchta asosiy maqsadni belgilab berishgan.

AQSh universitetlarida o'qituvchilarning faoliyatini baholash uchun yondashuvlar quyidagilarga asoslangan:

- har qanday darajada ta'limning muvaffaqiyati o'qituvchilarning qo'lida va asosan shaxsiy xususiyatlar va ularning kasbiy mahorati darajasida belgilanadi;
- baholashning samaradorligi sharti - aniq mezonlarga ega bo'lishi va o'qituvchilarga tayinlangan funktsiyalarni amalga oshirish bo'yicha maslahat berish tizimi;
- Muntazam ravishda olib boriladigan professor-o'qituvchilarning baholashi o'quv muhitida axloqiy muhitni yaxshilash va kuchli va samarali bo'linishni shakllantirishga yordam beradi.

Amerika universitetlarida o'qituvchilar faoliyatini reyting baholash uchun quyidagi tizimlar mavjud.

1. Oliy o'quv yurti oldida turgan vazifalarni hal qilishda professor-o'qituvchilarning qo'shgan hissasini baholash.
2. O'qituvchining faoliyatining har bir tarkibiy qismini baholash.
3. Faoliyatning har bir tarkibiy qismini sarflangan sa'y-harakatlarga mutanosib baholash
4. Faoliyatning har bir tarkibiy qismini muvozanatli baholash bo'limning vazifalari uchun ahamiyatga ega.
5. Ballar yordamida baholash.
6. Talabalarni so'roq qilish.
7. Bitiruvchilarning baholari asosida tuzilgan usul (kamroq tarqalgan).

Buyuk Britaniyada o'qituvchilarning ish faoliyatini baholash uchun zamonaviy model

Britaniyadagi universitetlardagi ta'lim jarayoni asosan individuallashtirilganligi tufayli o'qituvchining o'quv jarayonida o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Talabaning mutaxassis va shaxs sifatida faqatgina "talaba-o'qituvchi" emas, balki aniq aloqalar va o'zaro ta'sirlar mavjud bo'lgan joyda yaqin ilmiy muloqot sharoitida shakllanishiga ishoniladi.

Britaniya universitetlarida quyidagi lavozimlar mavjud:

- professor (Professor),
- rider (Reader),
- professor assistenti (Assistant Professor),
- katta lektor (Senior Lecturer),
- tyutor (Tutor),
- lektor (Lecturer).

Britaniyada o'quv jarayonida o'qituvchilarni baholashda quyidagilarga ahamiyat beriladi:

- o'quv dasturining mazmuni va tashkil etilishi;
- O'qitish, o'rganish va baholash;
- Talabalarining yutuqlari va natijalari;
- talabalarni qo'llab-quvvatlash va rahbarlik qilish;
- o'quv resurslari;
- sifatni ta'minlash va yaxshilash. Baholash natijalari. O'quv mashg'ulotlarini baholash natijalari, har bir toifa uchun 1 dan 4ballgacha. Shunday qilib, ballning maksimal qiymati 24 ga teng.

Rossiyada Professor-o'qituvchilarning ish faoliyatini baholash tizimi

Rossiya ta'lim muassasalari amaliyotida Professor-o'qituvchilar faoliyatining sifatini baholash muammolarini hal qilishning bir necha yondashuvlari mavjud:

- 1) o'qituvchining o'qituvchilik sifati va shaxsiy fazilatlarini xususida talabalarning fikrlarini hisobga olgan holda;

- 2) talabalarni o'qitish natijalarini qayd etish;
- 3) o'qituvchining pedagogik mahoratini baholash;
- 4) faoliyatning reytingi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Belyaeva T.A. Управление качеством преподавательского труда как главный фактор обеспечения качества высшего образования // Rostov davlat universitetining iqtisodiy byulleteni. Rostov, 2006. No 4. 2-qism.